

אוצרות הדף היומי

הרב אברהם מרדכי וינשטוק

פורסם ב"המבשר תורני"

איזהו נשך ואיזהו תרבית (בבא מציעא ס, ב)

ריביות הבנקים

בנוהג שבעולם שכל עסקיו ורווחיו של הבנקים מקורם בריבית. אם כשהבנק מלווה כספים לאנשים ונטל מהם ריבית על כך, ואם כאשר מקבל מאנשים אחרים פיקדונות ומשלם להם ריבית. כאשר הבנק שייך לגויים, אין בעיה בעסקים אלו, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (דברים כג, כא) 'לנכרי תשיך', ומותר ללוות ממנו ולהלוות לו בריבית. **אלא שכאשר הבנק שייך ליהודים מתעוררת הבעיה כיצד אפשר ללוות מהבנק או להפקיד בו בריבית.** (למעשה בעידן הכלכלה בת ימינו בה כל העולם סוחר ועוסק עם כל העולם, וכן רוב הבנקים אינם שייכים לאנשים פרטיים, אלא לבעלי המניות - כמעט שאין בנק שאין בו שותפות של יהודי על ידי שאוחז במניות החברה). הנוהג הנפוץ בבנקים הוא לערוך 'היתר עיסקא'. היתר זה קובע שהכסף הניתן כהלוואה ניתן בחציו כהלוואה ובחציו כפיקדון, וכאשר החצי שניתן כפיקדון יניב תשואה מהעסק שנעשה בו, זוכה המפקיד באותם רווחים. פרטיו והלכותיו של ההיתר הזה ארוכים מני ארץ ורחבים מני ים, וכבר עסקו בהם גדולי ומצוקי ארץ בהרחבה, בשורות הבאות נעמוד רק על נקודה אחת מהמכלול. כידוע רוב החברות כיום נחשבות כחברות 'בע"מ' – בעירבון מוגבל. פירושו של עירבון זה, שהחברה מתקיימת כישות נפרדת, ובעליה מגבילים את אחריותם לתחומים או סכומים מסוימים.

בשל כך סבר מרן הגאון רבי משה פיינשטיין (אגרות משה יורה דעה ב, סג) **שכיון שהלוואה רגילה היא כזו היוצרת 'שעבוד הגוף', הקובע שהלוה גופו משועבד לשלמה אף אם אין לו נכסים כלל. וכל שעבוד הנכסים הנוצר מחמת ההלוואה, נוצר כתוצאה משעבוד הגוף של הלווה. ולפיכך כאשר מדובר בחברה בע"מ, כזו שאין בעליה מחויבים בחובותיה כלל אף אם הם בעלי נכסים מרובים, אין לחברה כזו איסור ריבית. ולפיכך, אף בנק שייך ליהודי, כיון שרשום ומוגדר כ'חברה בע"מ', רשאי ויכול לשלם ריביות עבור פיקדונות המופקדים אצלו.** אך מכל מקום היתר זה נכון רק עבור חברות, אבל אם פרטי הלווה מבנק, כיון שעליו חל שעבוד הגוף לשלם בכל מצב – הרי לגביו יש איסור ריבית, אלא אם עושה היתר עיסקא. **אמנם כאשר הלוה לווה דרך חברה ואין לו כל אחריות אישית לגבי ההלוואה, יכול אף ללוות בריבית.** החולק על שיטה זו הוא מרן הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך (מנחת שלמה א, כח) הוא מביא שבשולחן ערוך (יורה דעה קעג, י) נפסק שאסור לאדם לשלם עבור פירות שעוד לא הבשילו על מנת שיקבלם לכשיבשילו, משום שעתה הוא משלם על פירות אלו עשרה זוז, בזמן שכשיבשילו ויקטפו יהיו שווים עשרים. **ונמצא שמה שמקבל תוספת של עשרה זוז על הכסף ששילם, ניתן לו משום שהקדים מעותיו והרי זה כמקבל שכר על מעות שנתן שאסור משום ריבית.**

והנה, שם אין שום שיעבוד הגוף על מוכר הפירות, שכן אם הפירות יתקלקלו – אין המוכר מחויב לתת לקונה פירות אחרים, ונמצא שכל שיעבודו של הקונה, מוגבל אך ורק לגביה מפירות אלו, ובכל זאת אסור מדרבנן. והוא הדין בבנק, שאף שכל שיעבודו של מפקיד הפיקדון בבנק הוא אך ורק לגבי גביה מ'הון הבנק', ולא מנכסיהם ורכושם של בעלי המניות שלא חל עליהם שיעבוד באופן אישי, מכל מקום כיון שיש כאן מה שחל עליו שיעבוד והוא שייך ליהודי, אף בזה יש משום איסור ריבית.

צד מסוים להיתר הוא מוצא אם היינו אומרים שהמלווה מעותיו לבנק אינו נחשב כמלווה אלא כשותף גמור של הבנק, בתנאים שונים משותפות רגילה. (שכן שותף רגיל זוכה בכל הרווח במניבה השקעתו, ואילו כאן מקבל המפקיד אחוז מסוים ולא מעבר לכך. אך הגרש"ז ממשיל זאת לשני אנשים שהשתתפו בעסק מסוים, כשראובן חרד מאד לגורל ההשקעה בעוד שמעון סמוך ובטח שהיא תניב רווחים נאים בשל כך החליטו, שברגע שיהא ממנה רווחים יקבל ראובן את הקרן שהפקיד בתוספת עשרה אחוז, ואילו שאר הרווחים אף אם יהיו רבים מאד יהיו שייכים לשמעון, שודאי שמותר מאחר שזו שותפות על תנאי כזה ולא שייך כאן ריבית). אך כיון שהבנק מבטיח הלוואה, וסבור הגרש"ז שהלוואה שיש עבורה שיעבוד מסוים – אף אם אינו שיעבוד הגוף – אסור ליטול עליה ריבית.

כאמור, נושא זה הוא רחב מני ים, ולא עמדנו אלא על קצה קצהו, ותן לחכם ויחכם עוד.